

MATERIALE ARHEOLOGICE PREISTORICE DE LA ALBEȘTI, JUD. MUREȘ

de GH. BALTAG și N. BOROFFKA¹

Articolul aduce noi date privind răspândirea culturii **Cuțofeni** și a unui aspect al **epocii bronzului timpuriu** din centrul Transilvaniei, privind repertoriile de forme și ornamente ale **culturii Wietenberg** și noi elemente de datare pentru această cultură. Totodată la **Albești**, jud. Mureș, este identificat un **complex** cu semnificație **funerară** specială, neatestat până acum.

Așezarea de la Albești, jud. Mureș (fig. 1), se află în perimetrul comunei suburbane Albești, municipiul Sighișoara, la cca 3 km sud de această comună, pe o vale laterală străbătută de un afluent sudic al râului Târnava Mare, Pârâul Șarpotoc. Așezarea este situată pe o terasă înaltă (400 m altitudine), dominată de un deal denumit de localnici „Cetățeaua”. Pe deal se află o fortificație de pământ (Cetățeaua), iar pe terasă o așezare deschisă („Bază”) (fig. 1/1) și, la 60 m de aceasta din urmă, o necropolă de incinerație aparținând culturii Wietenberg (fig. 1/2). Toate au fost identificate de Gh. Baltag în 1976, iar începând din 1980 în punctul numit „Bază” s-au efectuat sondaje și săpături mai ample, care au scos

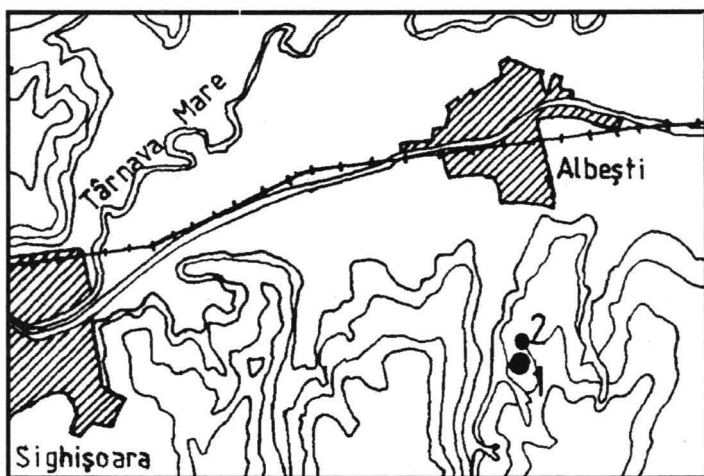

Fig. 1. – Albești–„Bază”, jud. Mureș. Plan de situație: 1 așezarea, 2 necropolă.

¹ Articolul de față a fost redactat în timpul stagiului de documentare din cadrul unei burse Feodor Lynen a Fundației Alexander von Humboldt, de care a beneficiat N. Boroffka în 1993–1995.

materiale aparținând culturii Coțofeni, epocii bronzului timpuriu (aspect nedefinit), culturii Wietenberg, epocii dacice și medievale timpurii (sec. VII–VIII p.Chr. și IX–XI p.Chr.)².

În prezentarea de față ne vom ocupa doar de materialul aparținând culturii Coțofeni, perioadei timpurii a epocii bronzului și culturii Wietenberg³, descoperit în punctul „Bază”. Astfel, aducem noi date privind răspândirea culturii Coțofeni și a unui aspect al perioadei timpurii a epocii bronzului din centrul Transilvaniei, privind repertoriile de forme și ornamente ale culturii Wietenberg, precum și noi elemente de datare pentru această cultură⁴.

Materialele atribuite culturii Coțofeni și perioadei timpurii a epocii bronzului provin din alveolări ale depozitului arheologic, fără să fi fost observat un strat de cultură sau complexe proprii.

Din cioburile Coțofeni se pot reconstitui oale cu buza evazată (fig. 2/1, 2, 6), castroane (fig. 2/3, 5) și amfore (fig. 2/7). Ca decor întâlnim incizii în rețele oblice (fig. 2/1,6), impresiuni executate cu unghia (fig. 2/1, 4–6), scurte nervuri triple, verticale, dispuse imediat sub buză (fig. 2/6), benzi verticale de incizii scurte (fig. 2/7) și, pe un fragment de castron, multiple registre cu motivul „coadă de pește” incizat orizontal, despărțite de slabe brâuri crestate (fig. 2/3). Formele reprezentate nu sunt caracteristice unei faze anume a culturii Coțofeni⁵. Ornamentica, de asemenea, în majoritatea sa, este puțin specifică unei faze anume. Doar două motive apar mai frecvent în faza a II-a, și anume benzile verticale de incizii scurte (fig. 2/7)⁶ și registrele multiple cu motivul „coadă de pește” dispus orizontal, despărțite de rare brâuri crestate (fig. 2/3)⁷. Astfel, chiar dacă aceste motive apar, mai rar, și în faza a III-a⁸, credem că materialul Coțofeni poate fi încadrat în a II-a fază a acestei culturi.

Dintre cioburile atribuite bronzului timpuriu menționăm fragmentul unui vas cu partea superioară aproape cilindrică, decorată cu un brâu crestă deasupra căruia se află, din loc în loc, benzi oblice incizate și umplute cu incizii (fig. 3/1), fragmentul unui castron mare cu buza puternic răsfrântă spre exterior și cu un

² Cercetările de la Albești „Cetățeaua” au mai fost menționate: Gh. Baltag, Marisia 9, 1979, p. 101 și pl. 62; 63/2; 65/1; Gh. Baltag și E. Amlacher, *AIACluj* 28, 1987–1988, p. 98–99, 112–114, pl. 2–4; Gh. Baltag și E. Amlacher, Marisia 23–24, 1994, p. 172. Materialul din sec. IX–X p.Chr. a fost publicat într-un studiu preliminar: Gh. Baltag, *Revista Bistriței* 8, 1994, p. 75–85. Toate materialele prezentate se află la Muzeul de Istorie din Sighișoara

³ Întreg materialul preistoric, dacic și medieval timpuriu, însoțit de planurile și profilele săpăturilor urmează să facă obiectul unei monografii. Descoperirile preistorice sunt menționate de Baltag, *op. cit.*, p. 75.

⁴ Materialul de tip Wietenberg de la Albești a mai fost menționat de N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 19, Bonn, 1994, p. 15, nr. 21 (în continuare: Boroffka, *Wietenberg*).

⁵ Vezi P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976.

⁶ *Ibidem* p. 27, 38–42, pl. 68/16–21; 72/12.

⁷ *Ibidem*, p. 27, 38–42, pl. 71/12–13; 72/2–3.

⁸ *Ibidem*, pl. 81/18; 82/5.

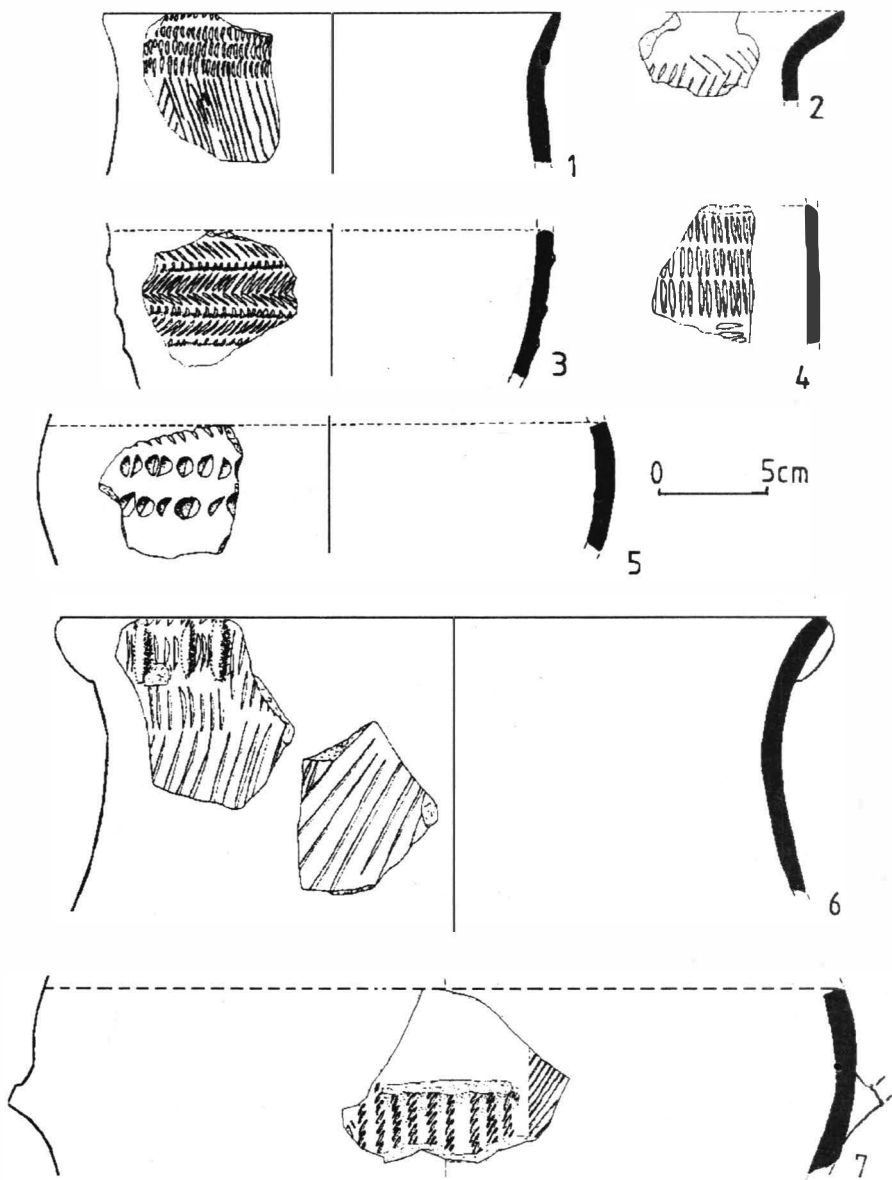

Fig. 2. – Albești–„Bază”. Cultura Coțofeni. 1–7 ceramică.

brâu, neglijent executat, pe gât (fig. 3/2) și, în sfârșit, partea superioară a unei amfore cu brâu fin alveolat sub buză și altul, asemănător, la pornirea umărului; pe umăr, vasul mai este decorat cu o alveolă mai mare dar puțin adâncită (fig. 3/3). Mai pot fi remarcate un fragment de buză cu găuri–buton (fig. 3/4) și mai multe

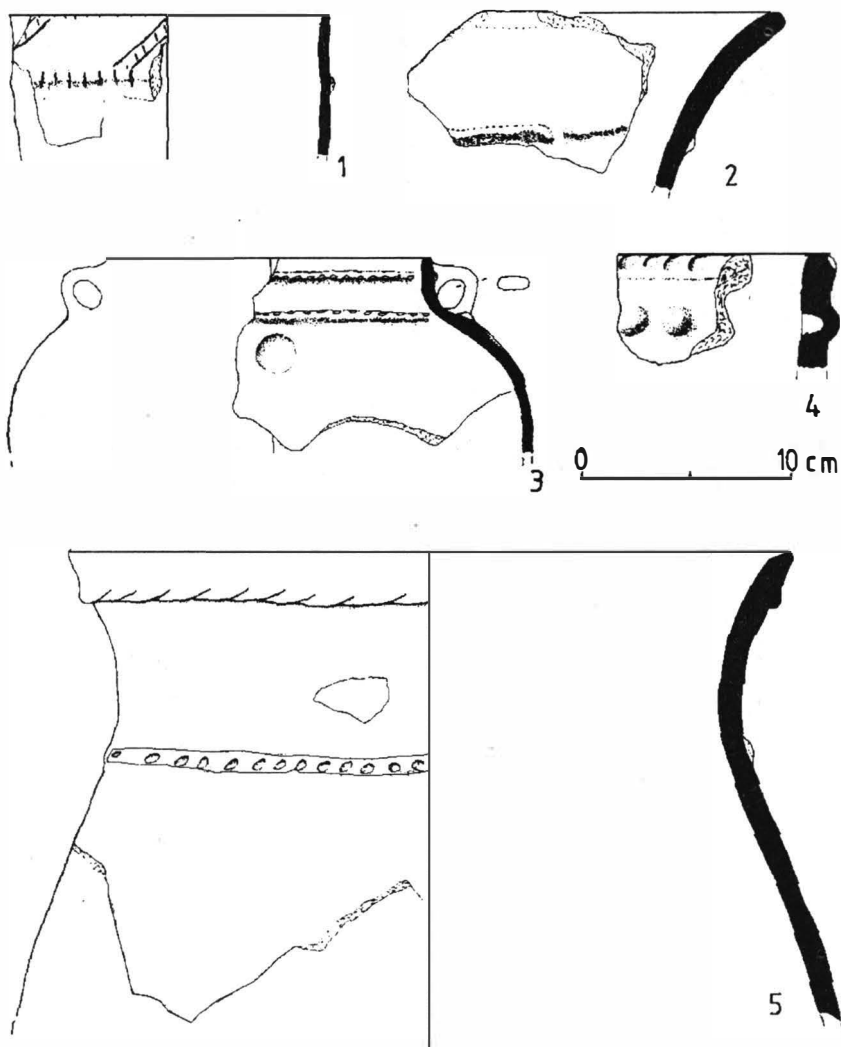

Fig. 3. – Albești-„Bază”. Epoca bronzului timpuriu. 1–5 ceramică.

fragmente ale unui vas mare, ars secundar, cu „manșetă” prevăzută cu impresiuni de degete pe buză și cu un brâu alveolat pe umăr (fig. 3/5). Buza puternic răsfrântă spre exterior (fig. 3/2) amintește de castroanele și străchinile din aria Schneckenberg⁹ unde și decorul plastic este destul de frecvent¹⁰. Material

⁹ A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Brașov, 1941, p. 23–24, fig. 7–10 (din faza A), p. 36–39, fig. 18/20–21, 23 (faza B).

¹⁰ *Ibidem*, p. 21–24, pl. 10 (faza A), p. 28–31, pl. 14; 19–20 (faza B).

asemănător este cunoscut și din bronzul timpuriu din Munții Apuseni, unde ornamentele plastice, de asemenea, sunt frecvente¹¹. Găurile-buton sub buza vasului sunt larg răspândite în ariile Schneckenberg¹² și Glina¹³, lipsind însă în cadrul grupului bronzului timpuriu din Munții Apuseni¹⁴. În grupul Glina, găurile-buton sunt mai frecvent realizate dinspre interior spre exterior, cum este cazul și la piesa de la Albești. Prox a remarcat faptul că gaura interioară este mai frecventă în faza A și mai rară în faza B a grupului Schneckenberg¹⁵, chiar dacă ambele variante apar în cele două faze. Vase cu „manșetă” au fost publicate încă de la începutul secolului¹⁶, dar meritul de a fi atras atenția asupra acestui detaliu de importanță cronologică revine lui H. Ciugudean¹⁷. Acest element decorativ plasează, fără îndoială, vasul mare de la Albești (fig. 3/5) în perioada timpurie a epocii bronzului. Pentru vasul cilindric (fig. 3/1) și pentru amforă (fig. 3/3) nu cunoaștem analogii precise¹⁸, ele fiind atribuite perioadei timpurii a epocii bronzului pe baza aspectului general, a ornamenticii și a pastei, care sunt specifice acestei perioade. Dacă nu dorim să atribuim materialul din epoca bronzului timpuriu de la Albești unei culturi anume, aceasta se datorează faptului că găsim analogii în mai multe medii culturale din zonele învecinate spre est și spre vest și că, totodată, putem încă aștepta surprize pentru această perioadă în centrul Transilvaniei¹⁹; pe de altă parte, aspectele culturale din care provin paralelele citate nu sunt încă foarte clar definite²⁰.

¹¹ H. Ciugudean, PZ 66, 1991, p. 99, fig. 24/6, 13–14, 16; p. 100, fig. 25/2, 6–7, 9; p. 101, fig. 26/1, 4, 8.

¹² Prox, *op. cit.*, p. 18, pl. 9/4a–b (faza A); p. 30, pl. 14/1, 3–4 (faza B).

¹³ Vezi, în general, J. Machnik, ActaArchCarp 24, 1985, p. 33, fig. 3/16–17, 22; p. 36.

¹⁴ Vezi Ciugudean, *op. cit.*

¹⁵ Prox, *op. cit.*, p. 18, 30.

¹⁶ J. Teutsch, MAGW 30, 1900, p. 191, fig. 59–60. Piese de cu „manșetă” din aria Schneckenberg sunt ilustrate mai bine la Prox, *op. cit.*, pl. 9/2 (faza A); 14/1; 15/1, 7 (faza B).

¹⁷ Ciugudean, *op. cit.*, p. 94 cu mențiuni de analogii din ariile Coțofeni târziu, Schneckenberg, Glina, Șoimuș, Roșia și din Iugoslavia.

¹⁸ Trebuie ținut cont de faptul că, pentru Transilvania centrală, încă nu sunt cunoscute toate aspectele epocii bronzului timpuriu.

¹⁹ În acest sens, vezi mormintele de incinerare de la Bratei: Eugenia Zaharia, în *In memoriam prof. dr. Kurt Horedt*, Berlin, sub tipar

²⁰ Atragem atenția asupra faptului că periodizarea internă a „culturii” Schneckenberg este încă discutată (Gh. Bichir, Dacia, N. S. 6, 1962, p. 87–114; Ciugudean, *op. cit.*, p. 108), relațiile ei cu fazele timpurii ale culturii Monteoru nu sunt clare, iar unii cercetători chiar contestă existența acestei culturi (A. Vulpe, în *Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn*, Mainz, 1981, p. 489–498; E. Tudor, Dacia, N.S. 26, 1982, p. 59–75). Aspectele bronzului timpuriu din Munții Apuseni, de asemenea, n-au fost deocamdată denumite definitiv. Inițial, au intrat în literatura de specialitate sub numele de „grupul tumular Bedeleu”, grupul cultural Șoimuș, „tip Copăceni” și altele (vezi H. Ciugudean, Apulum 23, 1986, p. 67–82; I. Andrișoiu, Thraco-Dacia 10, 1989, p. 39–56; M. Rotea, Thraco-Dacia 14, 1993, p. 65–86). Ciugudean (PZ 66, 1991, p. 79–114) a fost primul care a renunțat, până la clarificarea situației, la denumirile prea grăbite (mai ales în urma rezultatelor cercetărilor de la Ampoia, Livezile, Meteș și Zlatna, încă nepublicate). Cea mai nepotrivită ni se pare, deocamdată, denumirea de „grupul Copăceni” (Rotea, *op. cit.*; idem, în *Comori ale epocii bronzului din România/Treasures of the Bronze Age in Romania*, București, 1995, p. 154–157), deoarece acest sit nu este suficient cercetat, nu prezintă, din ceea ce știm astăzi, o stratigrafie concludentă și se află, din punct de vedere geografic, într-o poziție periferică.

Cele mai bogate descoperiri preistorice de la Albești–„Bază” aparțin culturii Wietenberg²¹. Ele provin din stratul de cultură și din gropi. La cca 60 m spre nord de aceste urme s-au descoperit, în urma unui sondaj, trei morminte, care fac probabil parte dintr-o necropolă mai mare. Ni se pare semnificativ faptul că o mare parte din materialul din gropi este întregibil și că multe vase au fost arse secundar. Ținând cont de apropierea unui cimitir, de prezența unor forme speciale și a fragmentelor unei vetre ornamentate, ar putea fi vorba de descoperiri legate de practicile funerare și nu de o așezare propriu-zisă.

Ceramica grosieră aparținând culturii Wietenberg, mai rară decât cea fină, este reprezentată prin puține forme²². Întâlnim mai ales trei tipuri: 1. Vase mari cu buza dreaptă, gât scurt și cilindric, despărțit de umărul bombat (probabil cu corp globular) printr-un prag. Aceste vase, care pot fi prevăzute cu torți (fig. 4/1) aparțin tipului TA3c, prezent pe întreaga durată a culturii Wietenberg și răspândit în toate regiunile sale de difuziune, cu excepția Țării Bârsei²³; 2. Vase mari în formă de pâlnie, cu profil drept (fig. 4/2), încadrabile în tipul TA1a. Forma care lipsește doar în sud-vestul ariei Wietenberg, este caracteristică pentru faza C a culturii, datarea sa fiind asigurată stratigrafic la Derșida²⁴; 3. Vase mari în formă de butoi (tip TA1c; fig. 4/3–5)²⁵, folosite pe toată durata culturii, dar cu preferință în fazele B și C și răspândite în întreaga arie Wietenberg²⁶. Toate vasele din categoria grosieră sunt decorate doar cu alveole, brăuri alveolate, uneori și cu butoni (fig. 4/1–5) – o ornamentație care nu este specifică unei faze anume a culturii Wietenberg.

La Albești, ceramica fină a culturii Wietenberg este mai bine reprezentată cantitativ. Numeric, predominante sunt castroanele cu profil în formă de „S” (tip TD3), în diferite variante. O formă, foarte deschisă și, în câte un caz, prevăzută cu o mică tortiță (fig. 5/3) sau un singur lob (fig. 8/1), se încadrează în tipul TD3b, care este caracteristic fazelor târzii (C și D) și poate fi găsit în întreaga arie a culturii Wietenberg²⁷. Castroanele mai profilate pot fi atribuite tipului TD3c (fig. 6/4; 7/5). Ele sunt specifice fazelor clasice (B–C) și lipsesc în zonele sud-estică și sud-vestică ale culturii²⁸. O variantă de castron cu corpul mai adânc și gura mai puțin lărgită este TD3d (fig. 5/6; 6/2; 7/3), care este datată de asemenea în fazele

²¹ Materialul prezentat selectiv aici provine atât din stratul de cultură, cât și din complexe închise (morminte, gropi). Vezi și nota 3.

²² Pentru încadrările tipologice și cronologice vom folosi tipologia și periodizarea după Boroffka, *Wietenberg*, p. 119 și urm., 244 și urm. Vezi și idem, SCIVA 45, 1994, 1, p. 16 și urm.

²³ Boroffka, *Wietenberg*, p. 126–127, 245 (grupul regional 2), 248, harta 27.

²⁴ *Ibidem*, p. 119–120, 245 (grupul regional 6), 250, harta 42. Exemplarele de la Derșida, nepublicate, se află la Muzeul Țării Crișurilor, Oradea. Ele provin din straturile 4 și 5 și sunt menționate la Boroffka, *Wietenberg*, p. 120, nr. 14.

²⁵ Acestui tip îi aparțin și fragmentele deja publicate: Baltag și Amlacher, *AIACluj* 28, 1987–1988, p. 112, pl. 2/1–2, 4.

²⁶ Boroffka, *Wietenberg*, p. 121–122, 250, harta 9.

²⁷ *Ibidem*, p. 145–146, 250–251, harta 14.

²⁸ *Ibidem*, p. 146, 245 (grupul regional 2), 250, harta 28.

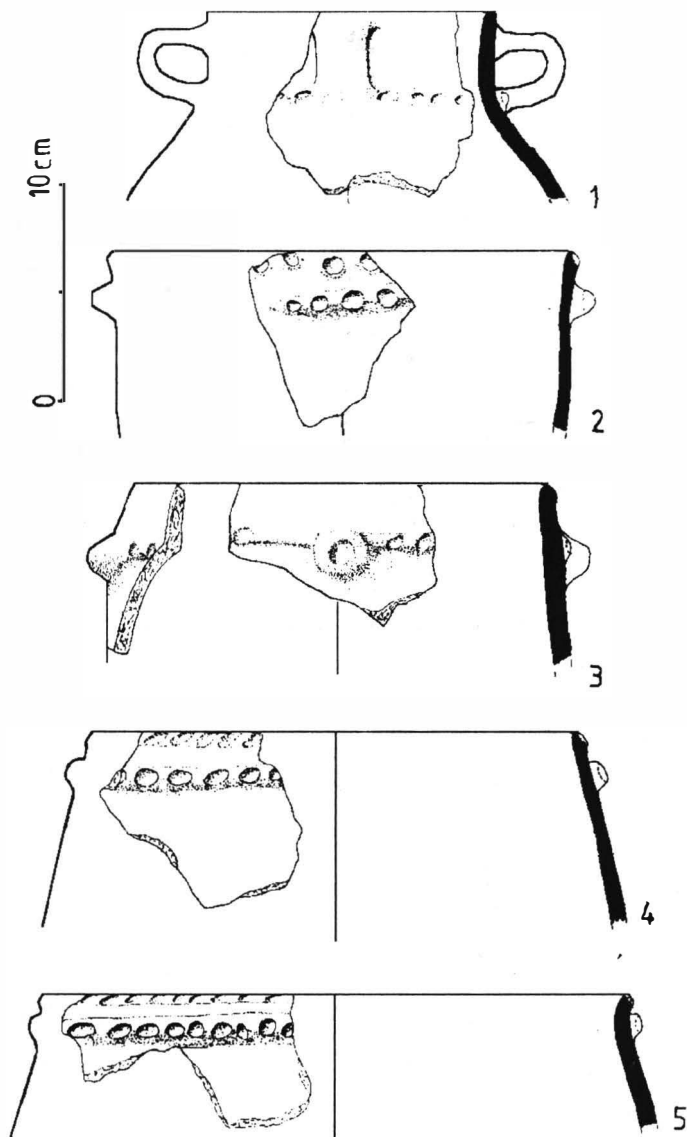

Fig. 4. – Albești-„Bază”. Cultura Wietenberg. 1-5 ceramică.

B–C și este răspândită în toată Transilvania²⁹. Tot în fazele târzii și clasice (C–D și B–C) pot fi datate două variante de castroane cu umărul marcat printr-un prag (TD3g și TD3h; fig. 5/5, 7 și 5/1), prima aparținând formelor comune tuturor

²⁹ *Ibidem*, p. 146–147, 250, harta 14.

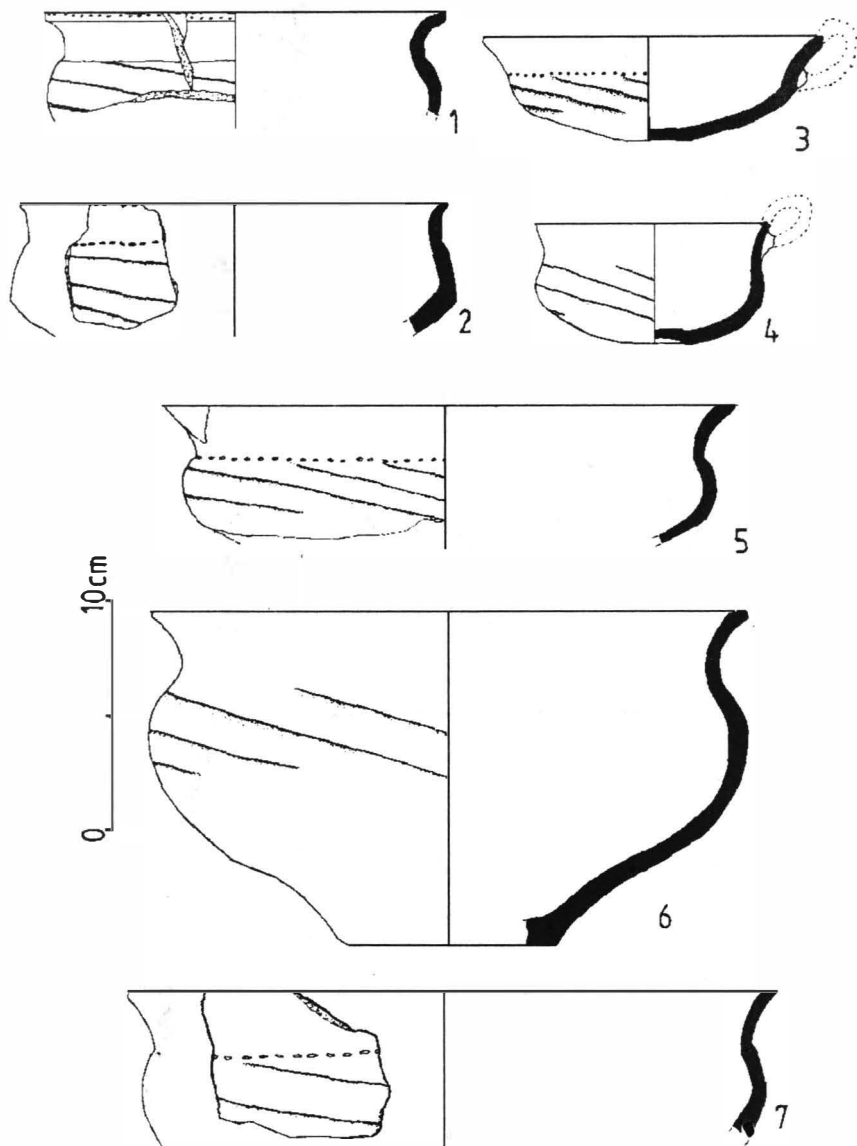

Fig. 5. – Albești–„Bază”. Cultura Wietenberg. 1–7 ceramică.

zonelor culturii Wietenberg, iar a doua lipsind doar în zona sud-vestică³⁰. Ultimul tip de castron descoperit la Albești are profil unghiular (fig. 5/2) și reprezintă o variantă nouă, care poate fi însă apropiată, de variantele TD4, tot cu profil unghiular,

³⁰ *Ibidem*, p. 149–151 și 151–152, 245 (grupul regional 6), 250, hărțile 14 și 43.

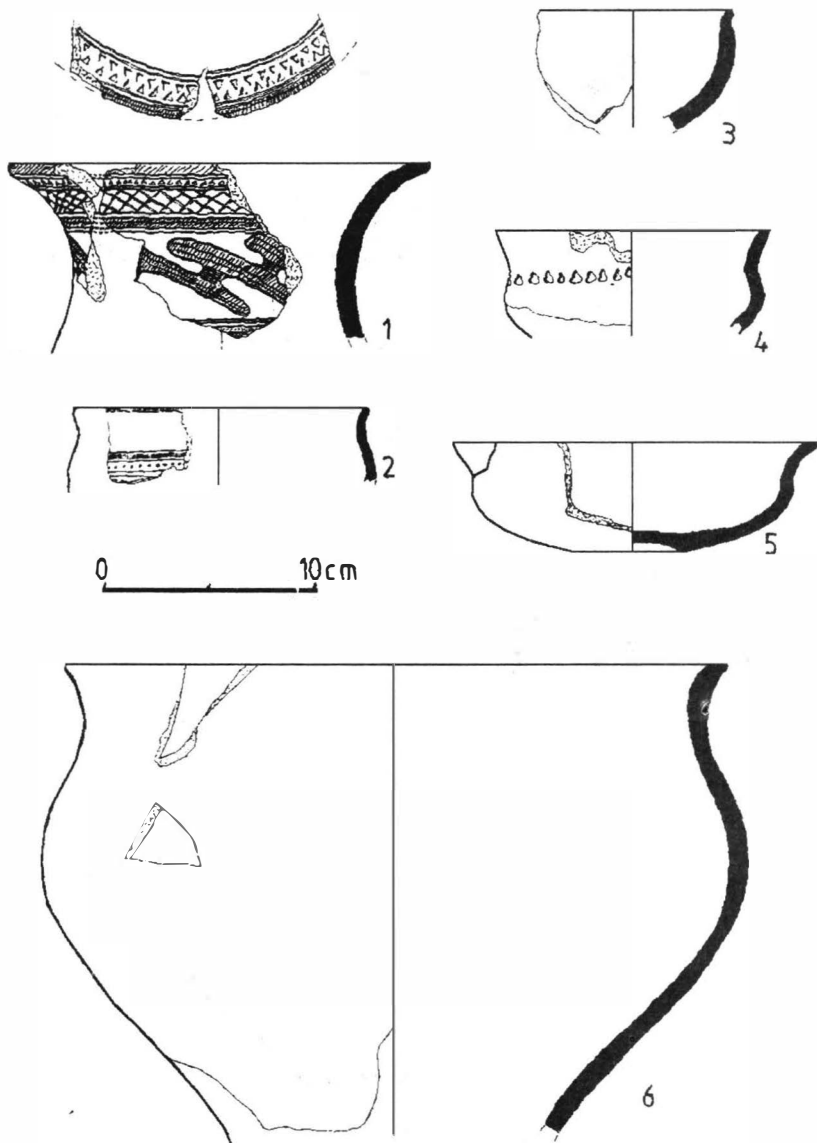

Fig. 6. – Albești-„Bază”. Cultura Wietenberg. 1–6 ceramică.

caracteristice fazei C, cunoscute în centrul Transilvaniei³¹. Castroanele sunt ornamentate, în marea lor majoritate, cu caneluri oblice, aproape horizontale (decor VA12; fig. 5/1–3, 5–7). Uneori, ele pot fi însoțite de șiruri de împunsături. Acest

³¹ *Ibidem*, p. 153–154, 250.

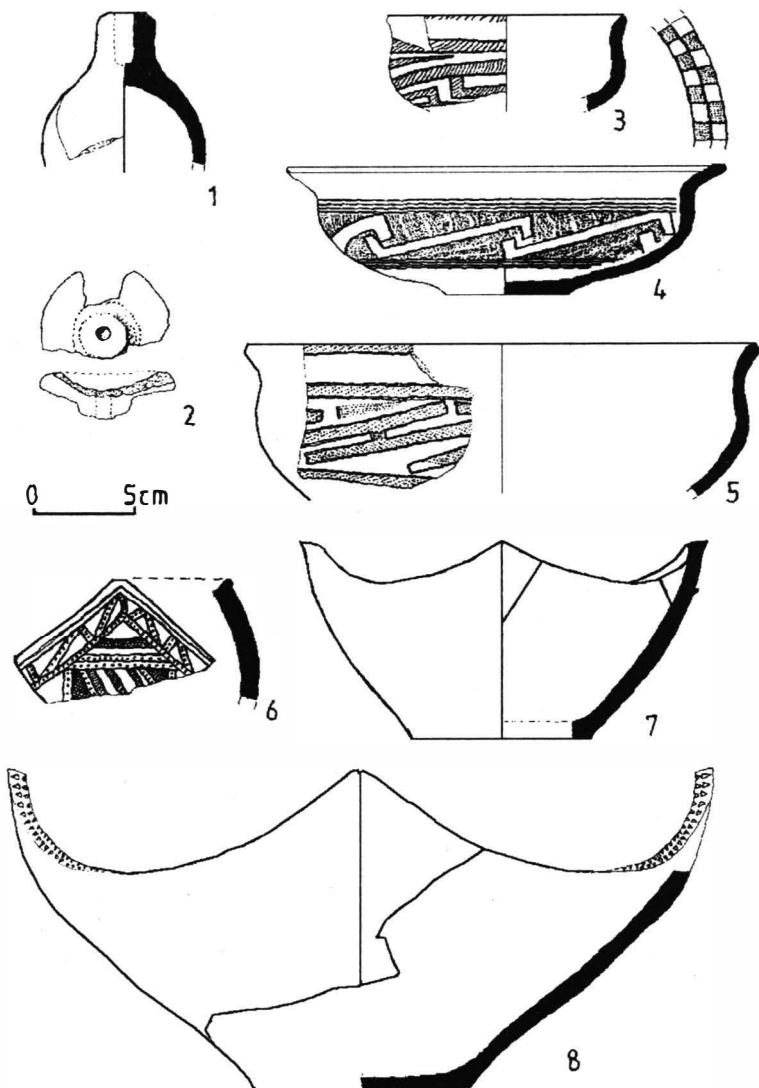

Fig. 7. – Albești-„Bază”. Cultura Wietenberg. 1–8 ceramică.

motiv este răspândit în întreaga arie a culturii și este specific fazei C³². Puține castroane au alt decor, și anume șiruri de impresiuni (fig. 6/4), benzi hașurate (fig. 6/2) sau motive meandrice simple sau mai complicate, umplute cu *Zahnstempel* (fig. 7/3, 5; 8/1). Ele sunt cunoscute din toată Transilvania, unde au fost folosite pe toată durata culturii (primele două), fiind specifice mai ales fazelor B și C.

Ca număr de exemplare urmează castroanele lobate. Ele sunt reprezentate prin cele două variante principale: deschise (TE1a; fig. 7/7–8) și cu lobi închiși

³² *Ibidem*, p. 181, tabel 10, p. 182, 244, 250, harta 16.

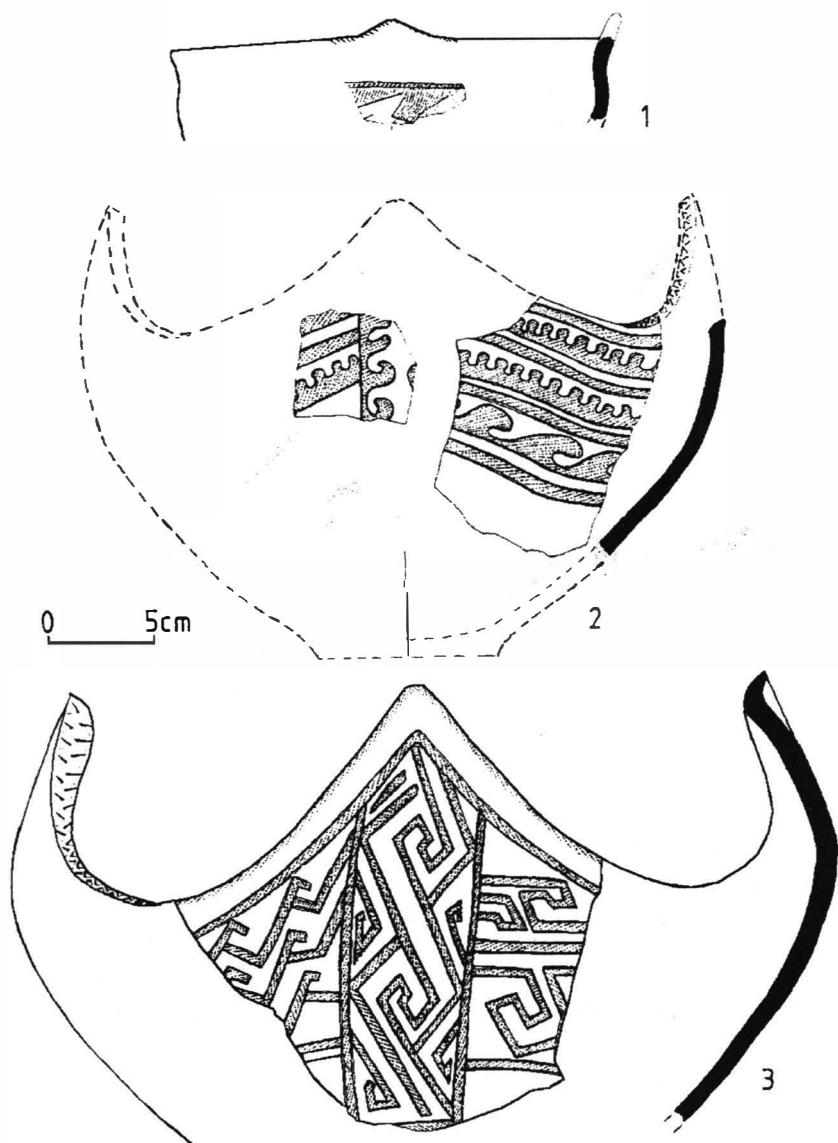

Fig. 8. – Albești–„Bază”. Cultura Wietenberg. 1–3 ceramică.

(TE1c; fig. 7/6; 8/2–3). Prima variantă este folosită în fazele A2–C, dar cu predilecție în fazele A2 și B, iar a doua variantă este specifică fazei C, ambele în întreaga arie a culturii Wietenberg³³. Castroanele deschise (TE1a) au decor doar pe buză (un singur exemplar), iar cele închise (TE1c) au o ornamentație bogată, constând din valuri umplute cu *Zahnstempel* (motiv VC 11–12; fig. 8/2) sau meandre complicate

³³ *Ibidem*, p. 155–157, 249–250, harta 15.

(motiv VC20 și VC26), de asemenea, umplute cu *Zahnstempel* (fig. 8/3). Exemplarul din urmă este primul caz cunoscut nouă care prezintă două motive diferite în același registru; astfel este spartă simetria care, în general, caracterizează ornamentația culturii Wietenberg. Ambele castroane lobate de tip TE 1c au motive de gen Z2 (verticale sub lob); motivele respective sunt specifice zonelor centrale și central-sud-vestice ale culturii în faza C³⁴.

Aproape la fel de frecvente precum castroanele lobate sunt străchinile foarte deschise, cu variantele lor (TF2a – fig. 9/2; TF2c – fig. 6/5; 7/4; TF3c³⁵). Ele aparțin grupurilor regionale 2 și 6, care cuprind și centrul Transilvaniei și sunt specifice fazei C³⁶. Decorul lor, cu excepția unui exemplar nedecorat, constă din cârlige meandrice simple (VC18; fig. 7/4) sau complicate (VC27; fig. 9/2), umplute cu *Zahnstempel*. Aceste motive sunt cunoscute în întreaga arie a culturii, doar motivul VC27 lipsind în partea sud-vestică (grupul regional 6). Ele pot fi încadrate în fazele B și C³⁷. De menționat este faptul că motivul pătrățelelor alternante pe buza unui vas (fig. 7/4) și motivul cercurilor legate prin benzi, ambele lăsate netede într-o bandă umplută cu *Zahnstempel* (fig. 9/2 – interior) nu erau cunoscute, până acum, în repertoriul decorativ al culturii Wietenberg.

Forme mai rare sunt ceștile, reprezentate printr-o variantă (TC3d; fig. 5/4; 6/3), un singur exemplar este ornamentat cu caneluri oblice (VA12). Forma este cunoscută în toată aria culturii Wietenberg și este caracteristică fazei B, fiind folosită mai rar și în faza C³⁸. De asemenea rare la Albești sunt oalele mari, din pastă fină (fig. 6/1, 6), dintre care una este decorată cu un motiv necunoscut până acum în repertoriul ornamentelor culturii Wietenberg (fig. 6/1). Doar două obiecte mărunte din lut ars pot fi menționate; unul este modelul unei roți de car (fig. 7/2), iar cel de-al doilea este un obiect în formă de clopot, cu un mâner găurit parțial (fig. 7/1), a cărui utilizare nu o putem preciza.

Marea majoritate a ceramicii aparține fazei C a culturii Wietenberg. De o importanță cronologică deosebită pare să fie fragmentul unei torți cu buton de tip Noua (fig. 10/3). Alte urme ale acestei culturi nu s-au găsit la Albești, așa că piesa trebuie considerată, mai degrabă, un import în mediul Wietenberg, ceea ce sprijină, încă o dată, ideea unei pătrunderi a culturii Noua în Transilvania în cursul fazei C a culturii Wietenberg³⁹.

De asemenea important cronologic este toporul descoperit la Albești (fig. 9/1), care provine dintr-una din gropile atribuite culturii Wietenberg. Toporul din bronz, fragmentar⁴⁰, este păstrat pe o lungime de 11,1 cm, tăișul este lat de 4,2 cm, lama

³⁴ *Ibidem*, p. 185, 192, 245 (grupuri regionale 2 și 3), 250, hărțile 32 și 36.

³⁵ Baltag și Amlacher, *AIACluj* 28, 1987–1988, p. 112, pl. 2/3.

³⁶ Boroffka, *Wietenberg*, p. 160–161, 245, 250, hărțile 27–28 și 42.

³⁷ *Ibidem*, p. 185–186, 244–245, 250, hărțile 17 și 48.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Vezi Boroffka, *Wietenberg*, p. 287–288; D. Popa și N. Boroffka, *SCIIVA* 47, 1996, 1, sub tipar. Un complex închis de la Sighișoara, „Dealul Viilor” (nr. 254), deocamdată nepublicat, indică același reper cronologic.

⁴⁰ Piesa nu este analizată metalografic, dar aspectul ne permite să presupunem că materialul folosit este bronzul.

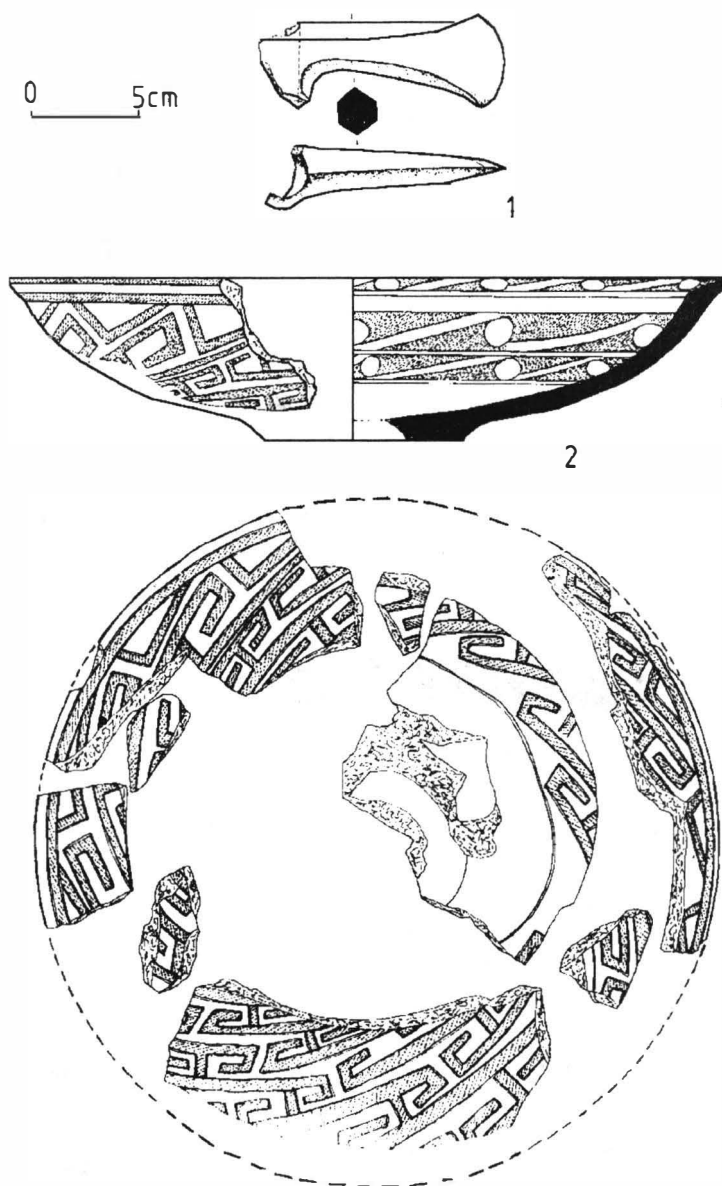

Fig. 9. – Albești-„Bază”. Cultura Wietenberg. 1 topor din bronz,
2 ceramică.

este groasă de 1,8 cm, iar greutatea piesei este de 245 g. Gaura de înmănușare este accentuată de o nervură la capătul inferior, iar secțiunea corpului este hexagonală. Ceafa este ruptă din vechime, iar pereții ei sunt puțin deformați. Toporul poate fi

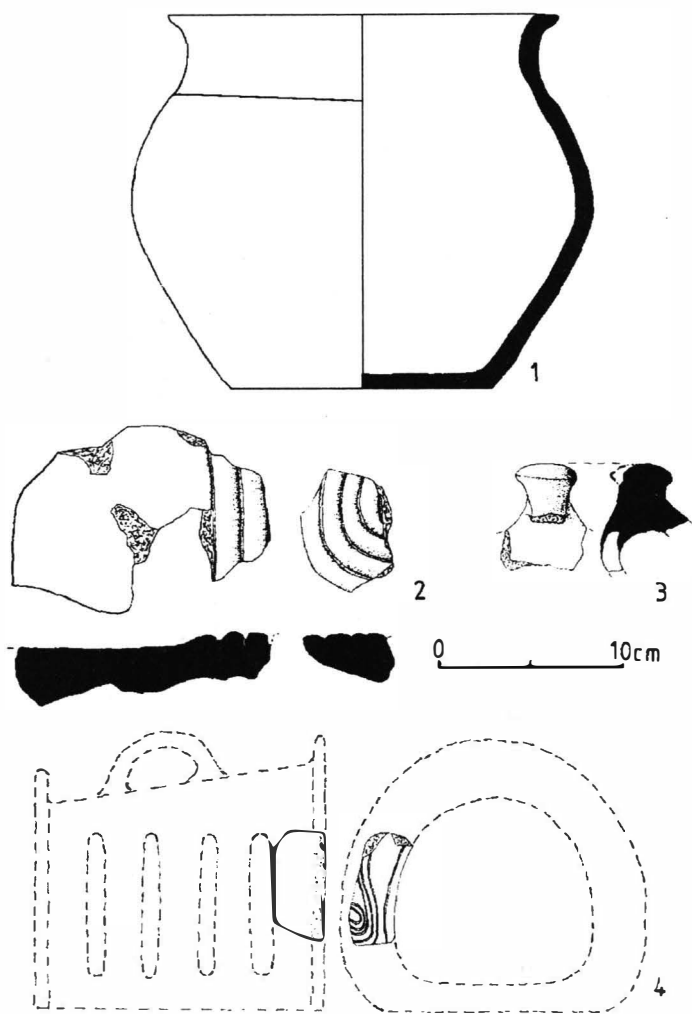

Fig. 10. – Albești-„Bază”. 1–2, 4 cultura Wietenberg; 3 cultura Noua.
1 urna M. 1; 2 vatră; 3–4 ceramică.

încadrat în tipul Pădureni, după A. Vulpe⁴¹. Încadrarea cronologică a acestui tip, făcută de Vulpe, trebuie revăzută ca urmare a descoperirii de la Albești. Vulpe

⁴¹ A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien* I, PBF IX, 2, 1970, p. 42 și urm., pl. 8/116–118, 130–133; 9–11. Față de textul lui Vulpe, unde nu este menționată o deosebire semnificativă între tipurile Pădureni și Monteoru, insistăm asupra nervurii mediane, prezentă la tipul Monteoru. Tipul Balșa, de altfel foarte asemănător tipurilor Pădureni și Monteoru, nu are nervuri care să accentueze gaura de înmănușare. Dacă, pentru o încadrare, totuși, folosim tipologia lui A. Vulpe, acest fapt nu înseamnă că ea este incontestabilă însă o nouă tipologie a topoarelor ar depăși cu mult cadrul propus aici și va fi făcută cu alt prilej (pentru diferite topoare încadrate în tipul Pădureni, care totuși diferă destul de mult între ele, vezi spre exemplu Vulpe, *op. cit.*, pl. 10/143 și 10/147 sau cele de la Sinaia – *Ibidem*, pl. 11 – care nu au nervuri de accentuare a găurii de înmănușare).

n-a avut la dispoziție o periodizare mai precisă a culturii Wietenberg, cum este cea propusă de curând⁴². Topoarele de felul celui de la Albești nu aparțin unei faze de mijloc a culturii Wietenberg, cum a propus Vulpe⁴³, ci unei faze târzii (C)⁴⁴, iar piesa noastră se înscrie bine în aria de răspândire a topoarelor de tip Pădureni⁴⁵. În legătură cu piesele de metal se poate atrage atenția asupra ornamentului uneia dintre străchinile de la Albești⁴⁶. Ornamentul, nou în repertoriul motivelor culturii Wietenberg, amintește de pandantivele cu spirală dublă în formă de ochelari, din cupru sau bronz. Astfel de pandantive din metal sunt cunoscute, mai ales din morminte și depozite, care pot fi datate în perioada timpurie a epocii bronzului⁴⁷, în perioada târzie a epocii bronzului⁴⁸ și în epoca hallstattiană⁴⁹, nefiind documentate, ca piese, pentru perioada mijlocie a epocii bronzului. Aceste piese au fost folosite totuși și în această perioadă, așa cum o indică reprezentarea de pe strachina de la Albești, ca și de pe unii idoli din cultura Gârla Mare⁵⁰. Acest fapt ne îndeamnă, încă o dată, să ținem cont de influența asupra contextului în care găsim astăzi anumite piese a unor obiceiuri și ritualuri de depunere a lor. Nici depozitele, nici inventarele de morminte nu transmit întreaga gamă de obiecte folosite într-o epocă anume, piesele depuse în cadrul funerar sau în depozite fiind determinate de semnificația lor rituală. Amândouă categoriile de descoperiri, uneori legate între ele, trebuie privite și sub acest aspect.

O discuție separată, tot în acest sens, merită fragmentul unui vas de tip TO (fig. 10/4). Tipul este cunoscut în întreaga arie a culturii și poate fi întâlnit în fazele B și C. Aceste vase, denumite provizoriu „afumători”, sunt cunoscute la Chintelnic, Cicău, Derșida, Feldioara, Oarța de Sus, Sic și Sighișoara–„Dealul Turcului” (Wietenberg)⁵¹. Singurul loc unde au fost descoperite într-un context asigurat este Oarța de Sus, unde fac parte dintr-un complex de cult⁵². Astfel de vase au probabil o funcție rituală și în celelalte situri în care au fost descoperite,

⁴² Boroffka, *Wietenberg*, p. 246 și urm.

⁴³ Vulpe, *op. cit.*, p. 48.

⁴⁴ O nouă tipologie a topoarelor ar putea arăta că piesele care, deocamdată, sunt atribuite tipurilor Balșa, Pădureni și Monteoru, încadrate în perioada mijlocie a epocii bronzului mijlociu, de fapt sunt folosite pe o perioadă mai lungă.

⁴⁵ Vulpe, *op. cit.*, pl. 46B.

⁴⁶ Baltag și Amlacher, *AIACluj* 28, 1987–1988, p. 112, pl. 2/3.

⁴⁷ Vezi, din bogata bibliografie, spre exemplu M. Girić, *Mokrin. Nekropola ranog bronzanog doba*, Dissertationes et Monographie 11, Belgrad, 1971, mormintele 16, 18, 39, 42, 53, 57, 58, 63/64, 69, 84, 89, 85, 90, 91, 109, 140, 143, 182, 187, 200, 229, 237, 246, 261, 266; Ciugudean, *PZ* 66, 1991, p. 93–95, fig. 20/2 cu alte analogii.

⁴⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Bibl. Arh. 30, București, 1977, p. 207, pl. 74/42 (Băleni).

⁴⁹ V. Enăchiuc, în T. Soroceanu (sub red.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, 1995, p. 281, nr. 31, 308, fig. 13/1 (Dridu).

⁵⁰ M. Chicideanu-Șandor, I. Chicideanu, *Dacia*, I.I.S. 34, 1990, p. 62 cu trimiteri la ilustrație.

⁵¹ Boroffka, *Wietenberg*, p. 169.

⁵² Zezi C. Kacsó, *Dacia*, N.S. 31, 1987, p. 69–70, 65, fig. 28; Boroffka, *Wietenberg*, p. 60–61, 108–109.

mai ales dacă ținem cont de faptul că este vorba, în general, de așezări de dimensiuni relativ mari. Fragmentele unei vetre ornamentate (fig. 10/2), găsite la Albești, ar putea fi puse în legătură cu aceste vase. În acest caz, trebuie schimbată și opinia noastră despre vetrele decorate de la Sighișoara „Dealul Turcului”. În monografia asupra culturii Wietenberg, am pus sub semnul întrebării apartenența vetrelor decorate la cultura Wietenberg având în vedere caracterul singular și poziția stratigrafică nesigură⁵³. Astăzi, însă, vetrele de la Sighișoara „Dealul Turcului” nu mai sunt unicate, căci lor li se adaugă descoperirea de la Albești și fragmente asemănătoare de la Geoagiu⁵⁴. Mai ales ne pare semnificativ faptul că la Sighișoara, pe lângă vetre, s-au găsit fragmente de la cel puțin trei vase „afumători”. Astfel, situația se apropie mult de cea de la Albești. Împrejurarea că la Albești nu s-au găsit urme clare de locuințe, ci mai multe gropi, cu majoritatea vaselor întregibile și arse secundar, asocierea unor descoperiri care par a avea o semnificație deosebită („afumători”, vatra decorată) și, în sfârșit, imediata apropiere a unor morminte sunt fapte care ne conduc la concluzia că nu este vorba de o așezare, ci de complexe (gropi) rituale, probabil în legătură cu descoperirile funerare.

Cele trei morminte de la Albești, care sunt un indiciu probabil pentru prezența unui cimitir mai mare, se caracterizează prin ritul practicat cu preponderență de purtătorii culturii Wietenberg⁵⁵. Ele sunt morminte de incinerare cu resturile depuse în urne; nu s-a putut sesiza groapa. Doar unul dintre cele trei morminte și anume M. 1 nu avea strachină-capac. Urna mormântului 1 (fig. 10/1) poate fi atribuită tipului TA4e, cunoscut în întreaga arie de răspândire a culturii și în toate fazele ei⁵⁶. Mormântul 2 conținea⁵⁷ o urnă cu gât tronconic, separat de corpul scund și bombat printr-un prag, sub care se află un șir de alveole. Vasul este prevăzut cu două torți în bandă, dispuse pe gât (fig. 11/2). Forma nu este foarte tipică pentru cultura Wietenberg, dar poate fi apropiată de tipul TA2d, care este încadrat, din punctul de vedere al răspândirii, în grupul regional 2 și este folosit pe întreaga durată a culturii⁵⁸. Strachina-capac din mormântul 2 este păstrată fragmentar,

⁵³ Boroffka, *Wietenberg*, p. 103–104.

⁵⁴ Fragmentele decorate de la Geoagiu urmează a fi publicate de către H. Ciugudean (*In memoriam prof. dr. Kurt Horedt*, Berlin, sub tipar), căruia îi mulțumim pentru informațiile oferite. La Geoagiu s-a recuperat conținutul unei gropi, constând din mai multe fragmente ale unei vetre (?) decorate și din resturile mai multor vase întregibile aparținând fazei Wietenberg D și unui aspect târziu al culturii Otomani. Foarte probabil este vorba, și în acest caz, de o groapă cu semnificație rituală.

⁵⁵ Boroffka, *Wietenberg*, p. 106 și urm.

⁵⁶ Vase de acest tip sunt folosite frecvent ca urne: Aiton (M. A); Bistrița (M. 5, 24, 36); Deva (M. 16, 17); Dumbrăvița (M. A, B, D, E, F, 4, 6, 13, 14a); Ocna Sibiului; Oieidea (M. 2); Sibiu (M. 7, 9, 10, 16, 17, 19, 24, 37); Sănnicoară și Uioara de Jos. *Ibidem*, p. 131–132, harta 10.

⁵⁷ Nu considerăm că urna și strachina-capac reprezintă parte a „inventarului” (*Beigaben*) unui mormânt, pentru că ele, după părerea noastră, mai degrabă trebuie considerate ca făcând parte din structura mormântului, așa cum, în alte cazuri, ar fi cista de piatră, sicriul etc.

⁵⁸ Vase de tip TA2d au mai fost descoperite în morminte: Dumbrăvița, M. 1 și un exemplar din perimetrul cimitirului. *Ibidem*, p. 125, 249, harta 29.

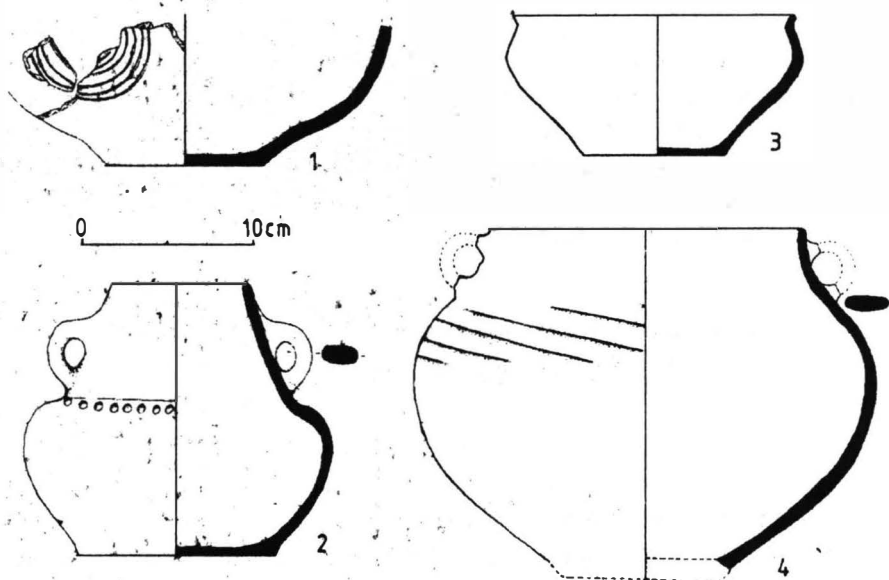

Fig. 11. – Albești–„Bază”. Cultura Wietenberg. 1–4 ceramică. 1 urna M. 2; 2 strachina–capac a M. 2; 3 strachina–capac a M. 3; 4 urna M. 3.

insuficient pentru o încadrare tipologică. Ea a fost ornamentată cu spirale complicate (fig. 11/1), care pot fi datate în fazele A2–C. Urna mormântului 3 (fig. 11/4) este o oală de tip TA2b cu două torți în formă de bandă sub buză și cu caneluri oblice (VA12), și această formă face parte din grupul regional 2, iar din punct de vedere cronologic este caracteristică fazei C⁵⁹. Strachina–capac (fig. 11/3) fără decor aparține tipului TD3e, folosit în întreaga arie și în toate fazele culturii Wietenberg⁶⁰.

Rezumând rezultatele preliminare privind materialul preistoric rezultat în urma cercetărilor de la Albești, putem constata o locuire de tip Coțofeni, faza II, urmată de o așezare aparținând bronzului timpuriu⁶¹. Urmele cele mai importante aparțin în chip unitar fazei C a culturii Wietenberg și constau dintr-o serie de gropi, probabil de caracter ritual, și morminte de incinerare. O importanță deosebită o are faptul că, pentru prima dată, un topor de tip Pădureni a fost descoperit în relație certă cu material Wietenberg. Mai mult decât atât, toporul a fost descoperit

⁵⁹ Acest tip nu a fost atestat până acum în context funerar. *Ibidem*, p. 124, 245, 250, harta 28.

⁶⁰ Forma este cunoscută din mormintele de la Aiton (M. 1), Bistrița (M. 24 și 31) Deva (M. 9 și 10) și Ocna Sibiului (M. 2). *Ibidem*, p. 147–149, 250, harta 14.

⁶¹ Nu putem afirma cu certitudine, că locuirea epocii bronzului timpuriu urmează imediat după cea Coțofeni II. O astfel de relație între aspectele epocii bronzului și faza a II-a a culturii Coțofeni capătă însă din ce în ce mai multă probabilitate. Vezi în acest sens, cel puțin pentru Transilvania, H. Ciugudean în: *Comori ale epocii bronzului din România/Treasures of the Bronze Age in Romania*, București, 1995, p. 139, 144.

împreună cu ceramică datată într-o fază mai târzie față de datarea anterior propusă pentru topoarele de acest tip. De asemenea, se completează repertoriul motivelor decorative specifice culturii Wietenberg, cel mai important din acest punct de vedere fiind reprezentarea unui pandantiv cu spirale în formă de ochelari. Ultimul aspect de o deosebită importanță relevat de cercetările de la Albești pentru cultura Wietenberg este identificarea unui complex cu semnificație specială, probabil legat de ceremonii funerare, neatestat până acum.

PREHISTORIC ARCHAEOLOGICAL MATERIAL FROM ALBEȘTI, MUREȘ

ABSTRACT

On a terrace at 400 m above sea level, at about 3 km south of the village Albești a multilayer site has been researched by excavations since 1980. Material of the Coțofeni culture, the Early Bronze Age, the Wietenberg culture, the Latčne period and the Early Medieval Period (7–8 and 9–11 centuries A.D.) has been found. In the present paper only the first three groups of finds are presented in a preliminary report.

The material of the Coțofeni culture, which may be placed in its 2nd phase, and the Early Bronze Age material come from small hollows, without a real cultural layer or closed complexes being identified. The Early Bronze Age material is interesting, since this period is not well known in Central Transylvania. The presented pottery shows connections to the Schneckenberg group as well as to the Early Bronze Age phenomena from the western Carpathian mountains.

More important are the finds of the Wietenberg culture from the cultural layer, from several pits and, 60 m from this place, from three cremation graves. The pottery uniformly belongs to phase C of this culture. Some new variants of decoration have been identified among the material from Albești. More important is the discovery of a bronze axe of Pădureni type in certain context with Wietenberg pottery. This allows a slightly later dating of this axe-type, than has been presumed so far. Of further importance is the fact, that a large part of the finds from the pits, belonging to the Wietenberg culture, are preserved relatively complete and are burned secondarily. Among these finds we remark the fragments of an ornamented hearth and from a vessel of presumed ritual use. Due to the immediate neighbourhood of graves, the fact that no real houses were found, the secondary burning of near complete vessels and the presence of special objects (decorated hearth, ritual vessel) we may presume that the Middle Bronze Age site is not an usual settlement, but rather represents the traces of some kind of ritual constructions, perhaps connected to burial rites.

CAPTION OF THE FIGURES

Fig. 1. Albești-„Bază”, jud. Mureș. Plan of the site: 1 settlement, 2 cemetery.

Fig. 2. Albești-„Bază”. Coțofeni culture. 1–7 pottery.

Fig. 3. Albești-„Bază”. Early Bronze Age. 1–5 pottery.

Fig. 4. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1–5 pottery.

Fig. 5. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1–7 pottery.

Fig. 6. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1–6 pottery.

Fig. 7. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1–8 pottery.

Fig. 8. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1–3 pottery.

Fig. 9. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1 bronze axe, 2 pottery.

Fig. 10. Albești-„Bază”. 1–2, 4 Wietenberg culture; 3 Noua culture. 1 urn from grave 1; 2 hearth; 3–4 pottery.

Fig. 11. Albești-„Bază”. Wietenberg culture. 1–4 pottery: 1 bowl–cover from grave 2; 2 urn from grave 2; 3 bowl–cover from grave 3; 4 urn from grave 3.

